

УДК 821.161.2М–31.09:111.1

Ніколаєнко В.М.,
кандидат філологічних наук,
Запорізький національний університет

ОПОЗИЦІЯ МОРАЛІ МІСТА І СЕЛА В РОМАНІ ПАНАСА МИРНОГО “ПОВІЯ” У КОНТЕКСТІ ОНТОЛОГІЧНОЇ ПРОБЛЕМИ “БУТТЯ ЛЮДИНИ”

Наукова література, присвячена розробці загальних і окремих теоретичних аспектів одного з основних понять філософії – онтології, нараховує невелику кількість монографій, розвідок, статей.

Основними теоретичними працями, що розкривають сутність онтології є праці Аристотеля, Г. Гадамера та М. Гартмана. Їх творчість окреслила смисловий горизонт онтології, у контексті якого формувалася і функціонує філософська думка. Так, Аристотель розглядав онтологію як вчення про матерію, форму, причинність. Г. Гадамер ввів поняття “соціальної онтології”. Вихідними поняттями онтології М. Гартмана є реальне та ідеальне буття.

Питання про онтологію домінує також у французькій філософії ХХ століття, зокрема у творчості А. Бадью, Ж. Дельоза, Ж.-П. Сартра та ін. А. Бадью кваліфікує минуле століття як “онтологічне”, а “візитівкою” Ж. Дельоза виступає виголошена на сторінках “Логіки смислу” теза про те, що філософія зливається з онтологією, яка у свою чергу контамінується з одноголоссям Буття.

У сучасному літературознавстві відбувається поступовий розвиток зацікавлення онтологічними проблемами в художньому творі.

До осмислення певних буттєвих констант як результат філософського заглиблення в онтологічні проблеми людського існування зверталися Ю. Безхутрий, І. Захарчук, О. Хома. Вивченню онтологічних начал у художньому творі приділяли увагу О. Кирилюк, І. Лисенко, Г. Пасісниченко, Л. Ярош та інші.

Серцевиною світогляду і, відповідно, філософії як його теоретичного осердя є трактування відношення людини і світу. Воно є джерелом основних філософських проблем та філософських дисциплін. До найпоширеніших належать проблеми, що таке світ, буття, що насправді існує, а що не існує. Вченням про буття є онтологія.

Зміст поняття “онтологія” складають основи, витокі, першоначала всього існуючого, найбільш загальні принципи буття світу, людини, суспільства. У понятті “онтологія” знаходять відображення та особливість цих основ, витоків і першоначал, що існують об'єктивно, тобто незалежно від людини і її свідомості.

Онтологія виділяє різні сфери “буття – неживу і живу природу, соціальний світ, сферу ідеальних предметів тощо, зводячи у певні галузі та види все, що становить буття. Також розглядає найзагальніші характеристики різних видів буття (просторово-часові, причинні та ін.), охоплює вчення про категорії” [4, 195].

За змістом проблеми онтології – це одвічні й постійні проблеми філософського знання та світогляду. Вони і зараз знаходяться в центрі уваги

різноманітних наук: філософії, релігії, літератури, культурології, естетики тощо. Так, проблеми буття є вихідною в філософії екзистенціалізму.

Хоча дослідження онтології та проблем буття найбільше зосереджено у сфері філософського знання, адже аналіз питань людського існування спирається на високий рівень узагальнення, а в філософії (як феномені культури) здійснюється індивідуальне обґрунтування всезагальних начал мислення, проте, слід зауважити, що роздуми про буття, одвічні онтологічні проблеми, непокоїли не тільки філософів, а й людей мистецтва. Письменники розглядали ці питання в своїх творах через призму осмислення образів головних героїв і давали можливість міркувати читачеві.

Література й онтологія мають багато спільних точок сходження, оскільки своїм головним завданням бачать осмислення світу й людини у глибинному ключі. Специфічною ознакою української культури є те, що філософуванням займаються не фахівці, а письменники. А тому онтологічний спосіб мислення, притаманний людині, спричиняє експансію в художніх текстах філософської проблематики. Внаслідок цього твори стають своєрідними філософськими ландшафтами, де кожна точка має значення, оскільки письменник розуміє текст, літературу як своєрідний спосіб впливу на історичну, культурну, духовну, а отже, онтологічну реальність.

Особливості української прози 70–90-х років XIX століття зумовлюються переважно специфікою соціокультурних процесів, пов'язаних із скасуванням кріпаччини та деформаціями суспільства, що спричинили трансформацію функціонування в художніх текстах універсальних онтологічних проблем. Так, домінантною категорією в рамках формули “народження–життя–смерть” виступала мортальна універсалія, превалювання якої особливо відчутно позначається на експлікації генетивного начала. При цьому одним із головних аспектів реалізації мортальності є вплив ініціаційної моделі. Набула нових вимірів втілення проблема особистості і суспільства, універсалія самотності стала визначальною константою мислення.

Подібна тенденція має, звичайно ж, низку винятків, амбівалентних реалізацій онтологічної проблематики на різних рівнях одного тексту та в різних творах одного автора, що вказує на існування свідомого й несвідомого планів втілення онтологічної проблематики, а також відображення антитетичних явищ як результату конструювання певним письменником власної авторської картини світу, в якій, крім того, активізуються ментальні та надментальні інваріантні структури.

Онтологічні проблеми відіграли в літературі одну з основоположних ролей. Митці у своїх доробках розкрили особливе світоспоглядання, де замість логіки – досвід Віри, особливу онтологічну картину світу, котра передбачає відносини Людина–Бог, Душа–Дух, Серце–Почуття. Невипадково літературознавці розрізняють розуміння літературної онтології і онтології як філософської категорії.

Якщо у філософській системі вчення про буття є досвідом раціонального пізнання, то в літературі онтологія виявляється неосяжною людським розумом. Так, у реалістичній традиції відсутній елемент розумового природознавства в пояснювальній логіці, але панують вічні істини, котрі слід приймати на віру. Цим

визначається розбіжність між філософським дискурсом та літературною онтологією – сферою вищої іпостасі пізнання.

Реалістична традиція сформувала основні етапи пізнання світу. Їх сутність така. Реалістична картина світу зважає на онтологічне розщеплення буття: світ досконалий та недосконалий. Їх єдність становить метафізичний простір, світ як ціле. Метафізичний вимір простору є не що інше, як духовний статус буття.

Реалістична традиція вибудувала і власну онтологічну концепцію особистості. Її сутність полягає в тому, що кожна людина повинна пізнати себе і навколишній світ через аксіологічне звучання. Саме це і є онтологічна модель самовдосконалення людини, її прагнення Абсолюту. Цей шлях сходження відбиває життя особистості, виявляє онтологічні проблеми буття світу, буття людини, буття свідомості, буття соціуму.

Особливістю проблеми буття світу є органічне (точніше – металогічне) поєднання двох аспектів – всеєдності як загальної буттєвої основи, і онтологічних рівнів буття, які можна розглядати також як гносеологічні модуси всеєдності, що відповідають різним родам знання. “Реальність постає як всеєдність, що по-різному схоплюється людською свідомістю. Здіймаючись у своїх останніх глибинах над будь-якою скінченністю, визначеністю, сталістю, реальність розкривається як безумовне буття, незбагненне в собі і для нас, але одночасно відкрите як безпосереднє самобуття” [4, 44]. Однією з концепцій вирішення основної онтологічної проблеми буття світу може бути поєднання суб'єкта і об'єкта. Це поєднання мислиться не як поглинання одного іншим – мова йде про необхідність збереження всіх якісних рис протилежних складових онтологічного комплексу, але в умовах подолання самої цієї протилежності.

Проблема буття людини ґрунтується, перш за все, на взаємовідносинах її зі світом речей, природи, суспільством. Людина може переживати глибоку духовну кризу, що може призвести до руйнування гармонії у її мікро- та макрокосмі. У літературі проблема буття людини є однією із провідних. Адже завдяки ній створюються найрізноманітніші художні світи, в яких автор прагне показати всю складність людського життя, його багатогранність та самобутність. Завдяки цій філософській проблемі митець формує свою концепцію особистості, наділяє її різноманітними рисами, відповідно для того, щоб змалювати свого персонажа або як ідеального героя, або як героя-злочинця.

Розглядаючи буття свідомості, як одну із провідних онтологічних проблем, вчені розрізняють, власне, не один, а цілих три формуючих єдності душевного життя. “Це, по-перше, чуттєво-емоційна єдність, яка найбільш тісно пов'язана з окремим тілом і переживається лише як спрямовуюча і зберігаюча сила психофізичної тваринної особи; по-друге, надчуттєво-вольова єдність, яка є вже певною мірою свobodною внутрішньою силою самоподолання, якимось вищим “я”, що, однак, переживається все ж як стихійна сила і відносна центральна влада суб'єктивного характеру; по-третє, об'єктивною і надіндивідуальною інстанцією в

свідомості виступає духовне або ідеально-розумне “я”, котре є разом з тим останнім, абсолютним корінням нашої особистості” [1, 45].

Онтологічна проблема суспільного буття у філософії й літературі ґрунтується на первинній інтуїції про те, що це є духовне буття, підпорядковане вічним і універсальним законам людського життя. “Суспільне буття за своєю природою виходить за межі антитез “матеріальне-психічне” і “суб’єктивне-об’єктивне”, оскільки відноситься до сфери духу. Проте, з іншої точки зору, суспільне явище є не ідеєю і не духом, а об’єктивацією ідеї і духу, відтак суспільні відносини уявляються реальностями, що знаходяться поза людьми і над людьми” [4, 48].

Онтологія в літературі, перш за все, є способом відображення буття особистості – взаємодії її із суспільством, впливу на її духовний світ соціально-історичних обставин. Вона має універсальну модель реальності – модель онтологічного розщеплення, де існують два горизонти буття: істинне, досконале та буття недосконале (світ, людина). Між ними – прірва, розбіжність сутностей, онтологічна дистанція.

Отже, аналіз філософських та літературних концепцій свідчить, що генеруючим моментом у категоріальному статусі онтології є її універсальність, яку ми розуміємо як універсальну метасистему пізнання, “програму” самоздійсненності людини. У цьому вбачається особлива сутність категорії “онтологія”, котра є вільною від монізму різних філософій, релігій, мистецтв. Онтологія, відображаючи особистісну структуру, наявна в будь-якій сфері діяльності людини. Основна онтологічна проблема – це проблема тріади “народження–життя–смерть”, що набуває різних трансформацій в той чи інший період розвитку людства.

Проблема знецінення людини в суспільстві, а також у самій собі була, є і залишається актуальною. Не оминав цього питання у своїй творчості й Панас Мирний. Його художній доробок глибоко філософічний, він привертає увагу дослідників вже протягом багатьох десятиліть, адже в ньому знайшли відображення загальнолюдські проблеми, які й сьогодні хвилюють людське суспільство. Митець ставить дуже важливу, особливо в нинішніх умовах, проблему взаємовідношення особистості й суспільства, зокрема, проблему конфлікту і гармонії. Його романи становлять безсумнівний інтерес як історико-літературне, ідейно-естетичне явище – і самодостатньо, і в контексті українського письменства кінця XIX – початку XX століть – важливого періоду національного літературного розвитку, до якого в останнє десятиліття прикута пильна увага літературознавців.

Актуальність порушеної проблеми зумовлена відсутністю спеціального наукового осмислення онтологічної проблематики романів письменника-класика. До того ж, це питання є вельми дискусійним та неоднозначним, оскільки йдеться про складне й специфічне художньо-філософське явище. Тому важливість і актуальність теми є цілком обґрунтованою.

Огляд стану дослідження задекларованої теми засвідчив, що на сьогодні немає її цілісного аналітичного висвітлення. При досить помітній увазі дослідників (О. Білецького, О. Гончара, В. Горленка, М. Грицяя, С. Єфремова, О. Ільницького,

О. Майдан, М. Пивоварова, І. Приходько, М. Сиваченка М. Турчиної, Т. Федоренко, В. Черкаського та інших) до творчості письменника, вона все ж належним чином не поцінована. Науковий інтерес до постаті та творчості митця допомагає не тільки віднайти й визначити особливості його наративу, а й наочно продемонструвати багатство української літератури, її багатогранність, художні стрижні, що забезпечують різноманітність.

У романі Панаса Мирного “Повія” зображується трагедія зайвої, непотрібної за нових умов життя або нездатної до цих умов пристосуватися особистості, для якої життєві потрясіння виявилися неочікувано фатальними. Саме питання зайвості особистості, її незреалізованості й відчуженості від ворожого їй світу, переводить твір у філософську площину, де митець прагне відтворити вічні онтологічні проблеми, що в тій чи іншій мірі стосуються життя кожної людини.

Панас Мирний презентує два різні світи, дві різні моралі – міську і сільську – що допомагають розкрити внутрішню дисгармонію особистості, яка вже не сільська, але й міською стати не може. Це маргінальна людина, “розірвана” між двома світами. Яскравим прикладом осмислення окресленої проблеми є головна героїня роману “Повія” Христя Притиківна.

Перед реципієнтом постає справжня вітрина соціальних, політичних, моральних повій. Це ті можновладці, “боги” як села, так і міста, починаючи із сільського багатія Грицька Супруна і закінчуючи земськими правителями Колісником та генералом Лошаковим, кожен з яких свого часу продався і продовжує продаватися за гроші, за маєтки, за кар'єру, за владу. Христя ж, продаючи своє тіло, залишається з чистою, незайманою душею.

Зображуючи життя українського пореформеного села, Панас Мирний не ідеалізує його, а за допомогою реалістичного письма виявляє всі його слабкі й непривабливі риси як із соціального, так і психологічного боку – жадобу, людську злобу, заздрощі, наклепництво. Батьки Христі впродовж свого життя зазнали на собі страшного кріпацького лиха, коли доводилось служити й “по своїм”, і “по жидах”, і “по купцям”, але й довгоочікувана воля мало що змінила в їхньому житті. Тому, йдучи до міста, Христя без особливого жалю розлучається з рідним селом: “Далось мені це село взнаки, – провалилось воно крізь сиру землю <...>” [3, 112]. Більше того, вона тішить себе думкою, що в місті їй буде краще. Он і Кирило казав: “там уже те добре, що багато люду”, і Кучерявенкова Марина, прослуживши в місті три роки, хвалилася, “що як у місті служити, то й кращого не треба: і роботи небагато, і робота неважка; люди такі ввічливі, і плата добра <...>” [3, 116].

Проте уявлення Христі про місто є досить туманним, адже сама вона там ніколи не була і знала про нього лише з розповідей. До того ж ці уявлення були суперечливими. Якщо дядько Кирило і подруга Марина малювали привабливу картину, то мати розповідала про своє наймитування в місті “безнадійним та страшним голосом”, приливаючи кожне слово гіркими слізьми. Тому, побачивши місто наяву з його метушнею і гамором, з грудями кам'яних будівель, дівчина жажнулася. Після широких ланів та зелених левад, “місто здалось їй хижим звіром,

що, притаївшись у ямі, роззявив свого кривавого рота з білими гострими зубами, наміряючись кинутись до неї” [3, 125].

Опинившись у новому середовищі, Христя з перших же днів відчула його гнітючу атмосферу. Вона була вражена життям, що панувало в місті, дикими і незрозумілими стосунками між людьми, їх світоглядними позиціями, ставленням один до одного. Особливо гостро Христя відчула це на святкуванні Великодня у Загнибіді: “Це подуріли люди, показалися! Один на одного лізе, один другого не бачить. І це багатирі, дуки гуляють-бенкетують! З жиру не знають, що робити, та казяться” [3, 153].

Через спілкування головної героїні з людьми різних “соціальних титулів”, а також подаючи короткі історії про кожного з них, автор створює цілісну картину буття міста, що розвивається й існує за своєю внутрішньою логікою і своїми законами. Головною рушійною силою поведінки і вчинків “городської” людини (“ремісники, купці, крамарі, пани – воєнні й невоєнні, служачі й неслужачі, жиди в ярмулках і без ярмулок, в дорогих саєтах і в драних балахонах” [3, 232]) є прагнення з усього здобути користь, мати якомога більше вигоди. Якщо в селі “гречкосії та хлібороби” живуть за рахунок власної праці, то в місті “все те живе тільки за гроші, все те купує, що потрібно для життя, а не своїми руками добуває” [3, 232]. Тут в усьому панують гроші, які цілком заволоділи людськими душами. Ця задушлива атмосфера повністю сковує людину, “не дає дихати, не дає жити” [3, 231]. Люди, з якими зведе доля Христю в місті, своєю жорстокістю, ницістю і підлістю значно перевершать її колишнього сільського кривдника Грицька Супруна. Це і крамар Загнибіда, що труїть людей, торгуючи гнилою рибою, і володар графського маєтку, придбаного за крадені громадські гроші, Колісник, і, нарешті, заповзятий чиновник, що пройшов шлях від демократа до циніка, Григорій Проценко.

Окрім соціально-економічних чинників, які спричинили падіння головної героїні, важливе місце в романі належить чинникам психологічного характеру.

На селі досить міцними є традиції і закони, які склалися віками. Вони не дозволяють людині спіткнутися, вийти за рамки морально-етичних правил. Тут людську поведінку, звички головним чином визначає громадська думка. Тому, перш ніж зважитись на той чи інший крок, варто задуматись про те, що скажуть люди. Ця невидима пересторога оберігає людину від необачних кроків, невважених вчинків. Христі, приміром, теж було небайдуже, як оцінять односельці її вчинок, коли вона піде з подругами на колядки одразу після смерті батька: “Йй вчувався докір людський: ото, не вспіла ще батька загребти, а вийшла горланити” [3, 61]. Під пильним оком знаходяться і стосунки Христі з Федором Супруненком. Водночас в цьому замкненому, обмеженому певними рамками світі існують плітки, обмовки, заздрощі. Однак колективна мораль не вступає у прямий конфлікт з особистою мораллю персонажа, адже цей світ для Христі є природним, вона виступає його органічною часткою і його продуктом.

Натомість у плані особистісної свободи світ міста виявляється значно привабливішим. Тут людина відчувається набагато вільнішою і розкутішою. Про принади міського життя Христі розповідає Мар'я, яка вже встигла їх

скуштувати: “Та в городі тільки й жити! Там вільно, там людно <...>. Ніхто тебе не примічає, ніхто не пиляє, не точить та золить, як тут <...>” [3, 124]. Те ж саме стверджує і Явдоха, правда, з погляду народної моралі ставиться до цього з осудом: “Там, у городі, розкіш їм, воля, страху немає <...>” [3, 121]. Цієї міської свободи спізнали спочатку Мар'я і Марина, згодом її добре відчує і Христя.

Саме в цьому, з одного боку, є переваги міської культури, але з іншого, тут криється небезпека. Свобода в діях і вчинках, незалежність від певних суспільних умовностей, відсутність моральних обмежень відіграли свою роль у падінні як Мар'ї, так і Христі. Постулати суспільної моралі викликали активність духовного світу персонажів лише в моменти їх життєвого вибору.

Проте, перебуваючи в місті, Христя усвідомлює свою самотність, відчуженість, непотрібність. Цей стан не дає їй бажаного спокою. Вона завжди намагається вийти з нього, оскільки саме на самоті викликає у Христі той самий страх – залишитися наодинці із собою, своєю совістю, думками. Головна героїня розуміє, що вона одна у всьому світі, що “нема їй місця такого, немає кутка нагрітого! Повія... Повія... як вітер віється по полю, як птиця носить по вітру, так вона по білому світу” [3, 426].

Відчуття відчуженості та власної марнотності, позбавляє духовності, що веде до внутрішньої спустошеності й самотності, яка може стати для людини навіть поштовхом до самогубства. Загострені почуття покинутості, непотрібності, відчуженості у Христі призводять до втрати неприкаяної національної душі: “Немає нічого рідного, до чого б я прихилилась, що б мене привітало, гріло. Немає того, про що б я сказала: оце моє і ніхто його не одніме від мене. Все чуже, і я чужа. Як та безпарна птиця, ношуся від деревини до деревини, від гілки до гілки, де б зобачити чуже гніздо і пересидіти в йому ніч темну” [3, 445].

Важлива деталь, яка акцентує на самотності та непотрібності людини в світі є недопитий чай. Так, Христя, перебуваючи ще у останнього свого господаря Колісника, самотньо сидить біля самовара, внутрішній монолог героїні розгортається у площині пиття чаю: “Сама біля самовару, над стаканом чаю, котрий, недопитий і холодний, стояв коло неї. Нащо його допивати, коли ні з ким допити?” [3, 425].

Проблема самотності виявляє суперечливий характер буття Христі. Адже якщо зовнішня (соціальна) самотність є негативним явищем, що продукувала в неї страх, невпевненість, недовіру та агресію до світу і призвела до смерті, то внутрішня (екзистенційна) самотність сприяла розкриттю самоідентичності та цілісності духовного світу Христі, оберігала її від гріхопадіння, від морального лиха, навіть від самої себе, наприклад, не дозволила повною мірою проявитися темній стороні її душі. Вона свідомо стає на шлях деградації, лише потрапивши до міста.

Суттєва відмінність між двома моральми, між двома світами, в яких існує Христя, значною мірою впливає на її психологічний стан, порушує внутрішню рівновагу, поглиблює її трагічне становище.

С. Томашевський розглядає цю проблему на рівні буття нації, наголошуючи, що “внутрішня слабкість українського народу полягає у відсутності рівноваги між

містом і селом, величезних відмінностях у культурно-освітньому і політичному рівнях, що не давало можливості творити органічну національну цілість” [2, 586].

Органічної внутрішньої цілісності позбавлена і Христя. Так, її натура була розколота свідомою і підсвідомою площинами ще на початку роману, і жінка із нахилами до проституції жила у героїні на підсвідомому рівні в оболонці простої селянської дівчини. Христя, вихована у традиціях патріархально-сільської моралі, раптом не хоче скоритися матері й розпрощатися із обновкою, із чобітками, кращими, ніж у самої Горпини. Бути гарною – природне бажання кожної жінки. Та Христя хоче бути не просто гарною, а кращою за всіх. Вона з радістю біжить із подругами колядувати, залишаючи напівживу від горя і втрати матір на самоті із її невтішними думками. Відтак дивною видається поведінка героїні, яка швидко забула померлого батька.

Христі подобався Федір, хоч вона й побоювалася його батька. Але дівчина сама не могла пояснити, чому вона часто робить саме так, а не інакше. Коли Христя і Федір після колядок залишилися на самоті, “то була хвилина, коли і Христі серце обізвалось. Щирий і жалосливий голос Федорів уразив його” [3, 182]. Та вже за мить “вона сама не знає, чого їй стало смішно-смішно <...>. Роздався тихий регіт” [3, 183]. Проте, коли Федір пішов, “у Христі жаль так здавив серце, що аж сльози виступили на очах” [3, 183]. Христя сама себе не розуміє, не знає, що з нею діється. Роздвоєність її душі стане визначальною і у подальшому житті. “Чудна! Жила в городі – тобі було сумно, бажала в село. Стала у селі – тебе знову у город тягне. Чудна ти, нігде місця не нагрієш”, – дивується Колісник [3, 362]. Дівчина так і не змогла прижитися в місті, пристосуватися до нового їй середовища, але й село вже стало для неї чужим. Відпущена господинею, вона приходить відвідати матір, але якась незрозуміла туга не дає їй спокою і жене назад до міста, хоча можна побути дома довше: “Тісною і смутною здається їй своя хата; рідне село наче принижчало, помиршавіло; життя його спустіло; неначе пожежа пройшла і спустошила самі найкращі місця. Вона радніша кинути його зараз і полетіти назад, у місто <...>. А ще ж тільки субота, до завтрього після обіду їй бути <...>. Така журба розбирає її, так їй важко та трудно” [3, 188]. Це психологія маргінальної людини, що виявляється е розколотості її між двома світами. У цьому полягає внутрішня трагедія Христі.

Отже, письменник показав, що селянин, який приїхав до міста, відчуває себе там чужим, а то й зайвим, перебуваючи на периферії, на межі. Адже місто дає інші можливості, їх більше, саме життя тут бурхливіше, хоча свідомість не може урбанізуватися. Саме коливання між двома світами, між двома протилежними моральними цінностями приводять Христю до трагічного фіналу її життя. Проте якщо головна героїня зазнала фізичної смерті, то її душа при всіх труднощах, складнощах, випробуваннях, які випали на долю Христі залишилася чистою, світлою, щирою. Яскравим свідченням цього, є сон, що синтезує у собі таємничий світ мрій і переживань героїні, який відкривається на порозі її смерті. Письменник подає в сні героїні ідеальну перспективу гармонії і щастя, оживляючи підсвідомі прагнення Христі. Образ пшеничного поля, що символізує життя, щастя, єднання людини з

землею, стає основним тлом картини сну. На контрасті сну (життя) і реальності (смерть) проявлюється головний мотив роману – мотив загибелі краси і добра.

Панас Мирний показав, що причиною трагічної долі Христі насамперед стали ті суспільні процеси, які відбувалися в Україні у пореформену добу. Але водночас йому вдалося виявити суттєві особливості, що характерні для буття української нації – це існування двох світів, двох протилежних моральних цінностей села і міста як на соціальному, етичному, так і психологічному рівнях, передати особливості внутрішнього світу людини, що вимушена існувати у граничних межах цих світів.

Література

1. Аляев Г. Е. Метафізика особистості у філософії С. Франка / Г. Е. Аляев // Філософська і соціологічна думка. – 1993. – № 3. – С. 43–56.
2. Мала енциклопедія етнодержавознавства / [упоряд. Ю. Римаренко]. – К. : Генеза, 1996. – 890 с.
3. Мирний Панас. Повія : збір. тв. у 7 т. ; [упоряд. Н. О. Вишнеvsька] / Панас Мирний. – К. : Наукова думка, 1969. – Т. 3. – 530 с.
4. Філософія / [упоряд. Є. Причепій]. – Київ : Академвидав, 2005 – 592 с.

Анотація

У статті розглядається один із онтологічних аспектів – опозиція моралі міста і села – роману Панаса Мирного “Повія”, що допомагає рецепції авторського світогляду і розширює можливості окреслення нових граней сприйняття творчості письменника.

Ключові слова: онтологія, буття, світ, мораль.

Аннотация

В статье рассматривается один из онтологических аспектов – оппозиция морали города и деревни – романа Панаса Мирного “Гулящая”, что помогает рецепции авторского мировоззрения и расширяет возможности очертания новых граней восприятия творчества писателя.

Ключевые слова: онтология, бытие, мир, мораль.

Summary

This article deals with one of the ontological aspects – the opposition of two antipodic morals, urbanistic and rural, in the novel “Poviya” by Panas Myrny, which helps in the reception of the author's outlook and broadens the means of describing of new ways of apprehension of authors creativity.

Keywords: onthology, city, existence, universe, morality, village.

УДК 82(091)“19”1905–1931 pp.

Капліна О.О.,

фахівець відділу розпізнавання мовленнєвих образів,
Інститут проблем штучного інтелекту МОН і НАН України

ОБРАЗИ МІСТА І СЕЛА У ТВОРЧОСТІ ХРИСТІ АЛЧЕВСЬКОЇ

Визначаючи основні особливості української літератури, не можна обійти увагою її зв'язок із ментальністю самих творців літератури. Як зазначав О. Потебня, все, що характеризує світогляд народу, автоматично засвоює література. Така риса